

इस पुस्तिका में 16 मुद्रित पृष्ठ हैं।

This Booklet contains 16 printed pages.

CEF-26-II

प्रश्न-पत्र—II / PAPER—II

मराठी भाषा परिशिष्ट

MARATHI LANGUAGE SUPPLEMENT

भाग IV & V / PART IV & V

Main Test Booklet No.
मुख्य परीक्षा पुस्तिका संख्या

Language Code
11

Main Test Booklet Code/
मुख्य परीक्षा पुस्तिका कोड

Z

इस परीक्षा पुस्तिका को तब तक न खोलें जब तक कहा न जाए।

Do not open this Test Booklet until you are asked to do so.

इस परीक्षा पुस्तिका के पिछले आवरण (पृष्ठ संख्या 16) पर दिए गए निर्देशों को ध्यान से पढ़ें।

Read carefully the Instructions on the Back Cover (Page No. 16) of this Test Booklet.

मराठी में निर्देशों के लिए इस पुस्तिका के पृष्ठ संख्या 2 व 15 देखें। / For Instructions in Marathi, see Page Nos. 2 and 15 of this Booklet.

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. यह पुस्तिका मुख्य परीक्षा पुस्तिका की एक परिशिष्ट है, उन परीक्षार्थियों के लिए जो या तो भाग—IV (भाषा—I) या भाग—V (भाषा—II) मराठी भाषा में देना चाहते हैं, लेकिन दोनों नहीं।
2. परीक्षार्थी भाग I एवं भाग II या III के उत्तर मुख्य परीक्षा पुस्तिका से दें और भाग IV व V के उत्तर उनके द्वारा चुनी भाषाओं से।
3. अंग्रेजी व हिन्दी भाषा पर प्रश्न मुख्य परीक्षा पुस्तिका में भाग—IV व भाग—V के अन्तर्गत दिए गए हैं। भाषा परिशिष्टों को आप अलग से माँग सकते हैं।
4. इस पृष्ठ पर विवरण अंकित करने एवं उत्तर-पत्र पर निशान लगाने के लिए केवल नीले/काले बॉलपॉइंट पेन का प्रयोग करें।
5. इस भाषा पुस्तिका का संकेत **Z** है। यह सुनिश्चित कर लें कि इस भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका का संकेत, उत्तर-पत्र के पृष्ठ-2 एवं मुख्य परीक्षा पुस्तिका पर छपे संकेत से मिलता है। अगर यह भिन्न हो, तो परीक्षार्थी दूसरी भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका लेने के लिए निरीक्षक को तुरन्त अवगत कराएँ।
6. इस परीक्षा पुस्तिका में दो भाग IV और V हैं, जिनमें 60 वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं तथा प्रत्येक 1 अंक का है :
भाग—IV : भाषा—I (मराठी) (प्रश्न सं० 91-120)
भाग—V : भाषा—II (मराठी) (प्रश्न सं० 121-150)
7. भाग—IV में भाषा—I के लिए 30 प्रश्न और भाग—V में भाषा—II के लिए 30 प्रश्न दिए गए हैं। इस परीक्षा पुस्तिका में केवल मराठी भाषा से सम्बन्धित प्रश्न दिए गए हैं। यदि भाषा—I और/या भाषा—II में आपके द्वारा चुनी गई भाषा(एँ) मराठी के अलावा है/हैं, तो कृपया उस भाषा वाली परीक्षा पुस्तिका माँग लें। जिन भाषाओं के प्रश्नों के उत्तर आप दे रहे हैं वह आवेदन-पत्र में चुनी गई भाषाओं से अवश्य मेल खानी चाहिए।
8. परीक्षार्थी भाग—V (भाषा—II) के लिए, भाषा सूची से ऐसी भाषा चुनें जो उनके द्वारा भाषा—I (भाग—IV) में चुनी गई भाषा से भिन्न हो।
9. रफ़ कार्य परीक्षा पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें।
10. सभी उत्तर केवल OMR उत्तर-पत्र पर ही अंकित करें। अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें। उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक का प्रयोग निषिद्ध है।

INSTRUCTIONS FOR CANDIDATES

1. This Booklet is a supplement to the Main Test Booklet for those candidates who wish to answer EITHER Part—IV (Language—I) OR Part—V (Language—II) in MARATHI language, but NOT BOTH.
2. Candidates are required to answer Part I and Part II OR III from the Main Test Booklet and Parts IV and V from the languages chosen by them.
3. Questions on English and Hindi languages for Part—IV and Part—V have been given in the Main Test Booklet. Language Supplements can be asked for separately.
4. Use Blue/Black Ballpoint Pen only for writing particulars on this page/marking responses in the Answer Sheet.
5. The CODE for this Language Booklet is **Z**. Make sure that the CODE printed on Side-2 of the Answer Sheet and on your Main Test Booklet is the same as that on this Language Supplement Test Booklet. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of the Language Supplement Test Booklet.
6. This Test Booklet has two Parts, IV and V, consisting of 60 Objective-type Questions and each carrying 1 mark :
Part—IV: Language—I (Marathi) (Q. Nos. 91-120)
Part—V : Language—II (Marathi) (Q. Nos. 121-150)
7. Part—IV contains 30 questions for Language—I and Part—V contains 30 questions for Language—II. In this Test Booklet, only questions pertaining to Marathi Language have been given. In case, the language(s) you have opted for as Language—I and/or Language—II is/are language(s) other than Marathi, please ask for a Test Booklet that contains questions on that language. The languages being answered must tally with the languages opted for in your Application Form.
8. Candidates are required to attempt questions in Part—V (Language—II) in a language other than the one chosen as Language—I (Part—IV) from the list of languages.
9. Rough work should be done only in the space provided in the Test Booklet for the same.
10. The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. No whitener is allowed for changing answers.

परीक्षार्थी का नाम (बड़े अक्षरों में) : _____

Name of the Candidate (in Capitals) : _____

अनुक्रमांक (अंकों में)/Roll Number (in figures) : _____

: शब्दों में/in words : _____

परीक्षा-केन्द्र (बड़े अक्षरों में) : _____

Centre of Examination (in Capitals) : _____

परीक्षार्थी के हस्ताक्षर : _____

Candidate's Signature : _____

निरीक्षक के हस्ताक्षर : _____

Invigilator's Signature : _____

Facsimile Signature Stamp of Centre Superintendent _____

ही पुस्तिका 16 पानांची आहे.

CEF-26-II

चाचणी पुस्तिका कोड

Language Code

11

प्रश्नपत्रिका—II

मराठी भाषा पुरवणी

भाग IV आणि V

Z

ही पुस्तिका उघडायला सांगेपर्यंत ती उघडू नका.

या पुस्तिकेच्या मलपृष्ठ क्रमांक 15 आणि 16 वरील सूचना काळजीपूर्वक वाचा.

परीक्षार्थींसाठी सूचना :

1. ही पुस्तिका मुख्य चाचणी-पुस्तिकेची पुरवणी असून ती अशा परीक्षार्थीकरिता आहे, जे **मराठी** भाषेतील भाग—IV (भाषा—I) किंवा भाग—V (भाषा—II) यांपैकी एकाची उत्तरे लिहू इच्छितात, दोन्हीची नव्हे.
2. परीक्षार्थींनी मुख्य चाचणी-पुस्तिकेतील भाग—I, भाग—II आणि भाग—III सोडवायचा आहे आणि त्यांनी निवडलेल्या भाषेतील भाग—IV आणि V सोडवायचा आहे.
3. भाग—IV आणि V यांमधील इंग्लिश आणि हिन्दी भाषांवरील प्रश्न मुख्य चाचणी-पुस्तिकेत दिलेले आहेत. पुरवण्या स्वतंत्रपणे मागून घेता येतील.
4. या पृष्ठावर माहिती लिहिण्यासाठी/प्रतिक्रिया नोंदवण्यासाठी केवळ काळे किंवा निळे बॉलपॉइंट पेनच वापरा.
5. या भाषा पुस्तिकेचे कोड **Z** आहे. उत्तर-पत्रिकेच्या बाजू-2 वर छापलेले कोड आणि या भाषा पुरवणी पुस्तिकेवरील कोड एकच आहे, याची खात्री करून घ्या. जर काही विसंगती असेल तर परीक्षार्थींनी ती ताबडतोब पर्यवेक्षकास दाखवावी आणि भाषा पुरवणी पुस्तिका बदलून घ्यावी.
6. या चाचणी-पुस्तिकेत—IV आणि V असे दोन भाग आहेत. त्यांमध्ये 60 वस्तुनिष्ठ पद्धतीचे प्रश्न आहेत. प्रत्येक प्रश्नास एक गुण आहे :
भाग—IV : भाषा—I (मराठी) (प्र. सं. 91 ते 120)
भाग—V : भाषा—II (मराठी) (प्र. सं. 121 ते 150)
7. भाग—IV मध्ये भाषा—I साठी 30 प्रश्न आहेत आणि भाग—V मध्ये भाषा—II साठी 30 प्रश्न आहेत. या चाचणी-पुस्तिकेत केवळ मराठी भाषेशी संबंधित प्रश्न दिलेले आहेत. जर तुम्ही भाषा—I व/वा भाषा—II साठी निवडलेली भाषा मराठीपेक्षा वेगळी असेल, तर कृपया त्या भाषेवरील प्रश्न असलेल्या चाचणी-पुस्तिकेची मागणी करा. ज्या भाषेची उत्तरे तुम्ही लिहित आहात ती भाषा आणि तुमच्या अर्जांमध्ये निवडलेली भाषा या एकच असल्या पाहिजेत.
8. भाग—V (भाषा—II) याकरिता असलेली भाषा ही भाषांच्या यादीमधील निवडलेली भाषा—I (IV भागातील) पेक्षा निराळी असली पाहिजे.
9. चाचणी-पुस्तिकेमध्ये कच्चा आराखडा करण्यासाठी नेमून दिलेल्या जागेतच तो करावा.
10. OMR उत्तर पृष्ठावरच उत्तरे नोंदवायची आहेत. तुमच्या प्रतिक्रिया काळजीपूर्वक नोंदवा. उत्तरात बदल करण्यासाठी पांढरा रंग (whitener) वापरण्याची परवानगी नाही.

परीक्षार्थीचे नाव (अंकांमध्ये) : _____

अनुक्रमांक : अंकांमध्ये : _____

शब्दांमध्ये : _____

परीक्षकेंद्र (अंकांमध्ये) : _____

परीक्षार्थीची सही : _____ पर्यवेक्षकाची सही : _____

Facsimile signature stamp of
Centre Superintendent _____

परीक्षार्थींनी **भाषा-I** यासाठी पर्याय **मराठी** हा निवडला असेल, तरच त्यांनी **भाग-IV** मधील (प्रश्न क्रमांक **91** ते **120**) यांची उत्तरे द्यावीत.

Candidates should attempt the questions from **Part-IV (Q. Nos. 91-120)**, if they have opted **MARATHI** as **Language-I** only.

PART—IV / भाग—IV

LANGUAGE—I / भाषा—I

Marathi / मराठी

महत्त्वपूर्ण : परीक्षार्थींनी भाषा—I यासाठी पर्याय मराठी हा निवडला असेल, तरच त्यांनी भाग—IV मधील (प्रश्न क्रमांक 91-120) यांची उत्तरे द्यावीत.

91. खालील वाक्ये वाचा :

विधान (A) : सुरुवातीच्या वर्षांत भाषा शिकण्यात उशीर झाल्यामुळे मुलांना नवीन भाषा आत्मसात करण्यात अडचण येते.

कारण (R) : भाषा आत्मसात करण्याच्या दृष्टीने मुलांची सुरुवातीची वर्षे ही अत्यंत महत्त्वाची असतात.

अचूक पर्याय निवडा.

- (1) विधान A आणि कारण R दोन्ही बरोबर आहेत मात्र R हे A चे अचूक विश्लेषण नाही.
- (2) विधान A बरोबर नाही, कारण R बरोबर आहे.
- (3) विधान A बरोबर आहे, कारण R बरोबर नाही.
- (4) विधान A आणि कारण R दोन्ही बरोबर असून R हे A चे योग्य विश्लेषण आहे.

92. आधारभूत पातळीसाठीच्या राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा (2022) नुसार बहुभाषिकतेच्या संबंधीचा महत्त्वाचा सिद्धांत कोणता?

- (1) मुलांना सुरुवातीच्या वर्षांमध्ये एकापेक्षा अधिक मौखिकभाषा आत्मसात करता येत नाही.
- (2) बहुभाषिकतेचे ज्ञानात्मक आणि समाज सांस्कृतिक दोन्ही प्रकारचे लाभ आहेत.
- (3) मुलांना त्यांची घरगुती भाषा विसरून जायला मदत करणे आणि शाळेचा भर मुलांनी शाळेची भाषा शिकावी यावर असला पाहिजे.
- (4) वर्गातील बहुभाषिक स्वरूपामुळे अभ्यासक्रमाच्या देवाण-घेवाण प्रक्रियेत अडथळा निर्माण होतो.

93. काही भाषिक समूहांमध्ये भाषेची दोन वेगळी रूपे अस्तित्वात असून प्रत्येकाचे सामाजिक कार्य हे वैशिष्टपूर्ण असते ही परिस्थिती म्हणजे

- (1) प्रयुक्ती (Register)
- (2) द्वैभाषिकता (Diglossia)
- (3) बोली (Dialect)
- (4) कूट मिश्रण (Code mixing)

94. विद्यार्थी जोडीने काम करतात. एका मजकुराचे दोन भाग करण्यात येतात. आलटून पालटून एक मुलगा मजकूर वाचतो नि दुसरा लिहितो नंतर दोघेही एकत्रितपणे पूर्ण मजकूर तयार करतात. या उपक्रमाला काय म्हणतात?

- (1) शब्द जाळे (Word Web)
- (2) अंशतःश्रुतिलेखन (Partial Dictation)
- (3) कथाकथन (Story telling)
- (4) धावते श्रुतिलेखन (Running Dictation)

95. 'भाषा वर्गात साहित्यिक मजकूर अभ्यासणे' या संदर्भात पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य नाही?

- (1) भाषा शिकण्यासाठी साहित्यिक मजकूर म्हणजे सांस्कृतिक आदान (inputs) असते.
- (2) साहित्यिक मजकुरामुळे समीक्षात्मक चिंतन आणि प्रतिसाद वाढीस लागतो.
- (3) साहित्यिक मजकूर म्हणजे रसग्रहण आणि आनंद.
- (4) साहित्यिक मजकूर व्याकरण शिकविण्यासाठी वापरावा.

96. इयत्ता सहावीचा विद्यार्थी, नवीन हा मजकूर वाचताना अडखळतो. शिक्षिका त्याला सोपा मजकूर वाचायला देते. ती त्याच्यासाठी सहवाचनाचे सत्र देखील घेते, शिक्षिकेकडून त्याला मिळणारी वागणूक म्हणजे

- (1) परातीकरण (Scaffolding)
- (2) बुद्धिमंथन (Brainstorming)
- (3) काहीतरी बोलणे/करणे (ice-breaking)
- (4) वाचन तयारी (Reading readiness)

97. भाषा अध्ययन अध्यापनाच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणती बाब असे मानते की 'भाषा ही एक सवय' आहे?

- (1) संभाषणात्मक भाषा शिक्षण (Communicative language teaching)
- (2) नैसर्गिक पद्धती (Natural Approach)
- (3) सहभागी भाषा अध्ययन (Cooperative Language learning)
- (4) श्रव्यभाषिकता (Audiolingualism)

- 98.** एका विद्यार्थ्याला एक अपठित उतारा वाचून त्यावरील प्रश्नांची उत्तरे द्यायची आहेत. या प्रकारचे वाचन म्हणजे
- (1) अनन्य वाचन (Exclusive reading) (2) चाळणे (Skimming)
(3) विस्तृत वाचन (Extensive Reading) (4) न्याहाळणे (Scanning)
- 99.** शिक्षिका विद्यार्थ्यांना पाच चित्र दाखवते आणि त्यांना त्या आधारे एक गोष्ट लिहिण्यास सांगते. हे कशाचे उदाहरण आहे?
- (1) जिगसाँ श्रुतिलेखन (Jigsaw Dictation) (2) सह वाचन (Shared reading)
(3) सर्जनशील लेखन (Creative writing) (4) दाखवणे आणि सांगणे (Show and tell)
- 100.** भाषेत कामगिरी आधारित मूल्यमापनाचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य कोणते?
- (1) चर्चारहित सादरीकरण (Non interactive performance)
(2) संदर्भरहित चाचणी सामग्री (Decontextualized test items)
(3) संदर्भ संभाषणात्मक नियुक्त कार्य (Contextualized communication tasks)
(4) बहुपर्यायी प्रश्न (Multiple choice questions)
- 101.** खालील वाक्ये वाचा :
- (A) : वाचन म्हणजे फक्त वर्ण-ध्वनि यांचा संबंध समजणे आणि शब्द अचूक उच्चारणे
(B) : वाचन म्हणजे-अर्थ लावण्यासाठी चिन्हांचा (Symbols) उलगडा करणे
अचूक पर्याय निवडा.
- (1) A बरोबर आहे मात्र B चूक आहे (2) B बरोबर आहे मात्र A चूक आहे
(3) A आणि B दोन्ही चूक आहेत (4) A आणि B दोन्ही बरोबर आहेत
- 102.** शिक्षिकेला तिच्या विद्यार्थ्यांच्या श्रवण कौशल्याचे मूल्यमापन करायचे आहे. पुढीलपैकी कोणत्या उपक्रमाचा तिला 'श्रवण मूल्यमापन' म्हणून वापर करता येईल?
- (1) शिक्षिका एक गोष्ट सांगते आणि नंतर आकलन आधारित प्रश्न विचारते.
(2) शिक्षिका विद्यार्थ्यांना एक गोष्ट वाचण्यास सांगते आणि नंतर आकलन आधारित प्रश्न विचारते.
(3) शिक्षिका शब्दसंग्रह आधारित नियुक्त कार्य देते.
(4) मौखिक सादरणीकरणाच्या आधारे विद्यार्थ्यांची वर्गवारी लावणे.
- 103.** पुढीलपैकी कोणाचा संबंध भाषेतील अर्थाच्या पैलूशी आहे?
- (1) शब्दार्थ मीमांसा (Semantics) (2) वाक्य विन्यास (Syntax)
(3) रूपविज्ञान (Morphology) (4) स्वनविज्ञान (Phonetics)
- 104.** पुढीलपैकी कोणता सिद्धांत भाषा शिक्षण यासंबंधीचा नाही?
- (1) विद्यार्थ्यांच्या भाषा शिक्षण पद्धतीच्या आवडीत वैविध्य असू शकते.
(2) भाषा हे संभाषणाचे साधन असते.
(3) भाषा ही व्याकरणाचे नियम/रूप यांना पाठ करून शिकली जाते.
(4) भाषा शिक्षणात नैपुण्य आणि ज्ञान या दोहोंचा अंतर्भाव असतो.
- 105.** इयत्ता सहावीची शिक्षिका फळ्याच्या मध्यभागी एक शब्द लिहिते आणि विद्यार्थ्यांना त्या शब्दाशी संबंधित सर्व शब्दांवर विचार करण्यास सांगते.
- या उपक्रमातील महत्त्वाचे उद्दिष्ट ...
- (1) विद्यार्थ्यांच्या शब्दसंग्रहात सुधारणा करणे (2) व्याकरण समजावणे
(3) वाचन कौशल्यात वाढ करणे (4) लेखन कौशल्यात वाढ करणे

सूचना : पुढील कविता वाचा आणि प्रश्न क्रमांक **106** ते **111** यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

जगायास तेव्हा खरा अर्थ होता, निरार्थासही अर्थ भेटायचे
मनासारखा अर्थ लाभायचा अन मनासारखे शब्दही यायचे
नदी-सागराचे किनारे कितीही मुक्याने किती वेळ बोलायचे
निघोनी घरी शेवटी जात असता वळुनी कितीदा तरी पहायचे
उदासी जराशी गुलाबीच होती, गुलाबात ही दुःखः दाटायचे
जरा एक तारा कुठेही निखळता, नभाला किती खिन्न वाटायचे
असेही दिवस की उन्हाच्या झळांनी जुने पावसाळे नवे व्हायचे
ऋतुंना ऋतुंनी जरा भागिले की नव्याने जुने झाड उगवायचे.
मनाचा किती खोल काळोख होता किती काजवे त्यात चमकायचे
मनाभोवती चंद्र नव्हता तरीही मनाला किती शुभ्र वाटायचे.
आता सांजवेळी निघोनी घरातून दिशाहीन होऊन चालायचे
आता पाऊलेही दुःखू लागली की जरा मीच त्यांना उरी घ्यायचे.

106. कवीच्या मते आकाशाला केव्हा नैराश्य यायचे?

(1) तारा निखळल्यावर	(2) सांजवेळ होताना
(3) पावसाळ्यात	(4) मनासारखा अर्थ लाभल्यावर

107. पुढीलपैकी विशेषनाम कोणते?

(1) दिशा	(2) चंद्र
(3) ऋतू	(4) घर

108. भोवती चंद्र नसताही कोणती गोष्ट कवीच्या अनुभवास येत असे?

(1) दिशाहीनता	(2) निरर्थकता
(3) शुभ्रता	(4) खिन्नता

109. जुने झाड नव्याने केव्हा उगवायचे?

(1) पाऊले दुःखू लागल्यावर	(2) मनात काळोख दाटल्यावर
(3) मनासारखे शब्द आल्यावर	(4) ऋतूंना ऋतूंनी भागिल्यावर

110. कवीच्या मते अबोलपणे व्यक्त होण्याचे विशेष कोणत्या घटकांचे?

(1) ऋतू-झाड	(2) काळोख-काजवे
(3) नदी-सागराचे तट	(4) तारा-नभ

111. 'उर' या शब्दाचा समानार्थी शब्द निवडा.

(1) जत्रा	(2) शिल्लक
(3) आशा	(4) हृदय

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक **112** ते **120** यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

लहानपणी पक्ष्यांची रंगीत पिसे गोळा करताना आपल्या मनात अनेक प्रश्न आले असतील की, इतके सुंदर रंग पक्ष्यांनाच का? पोपटाचा हिरवागार, खंड्या पक्ष्याचा सुंदर निळा, रोहित पक्ष्याचा गुलाबी, भारद्वाज पक्ष्याचा केशरी आणि मोराचे तर मनमोहक मोरपंखी, गडद निळा, हिरवा, केशरी असे अनेक रंग... पक्षी हे रंग कसे 'तयार' करत असतील? ह्या रंगांचा त्यांना उपयोग काय? माणसांना किंवा इतर प्राण्यांना असे रंग का नाहीत? असे रंग तयार करता येतात का?

पक्ष्यांच्या या वेगवेगळ्या रंगांचे गुपित सरळ साधे नाहीये. पिसांच्या अनेक रंगांपैकी निळा आणि त्याच्या अनेक छटा बहुतेक वेळा पिसांच्या सूक्ष्म रचनेमुळे निर्माण होतात. प्रकाश जेव्हा पिसांच्या विशिष्ट सूक्ष्म रचनेच्या पृष्ठभागावरून परावर्तित होतो, तेव्हा त्या पिसांना निळ्या रंगाच्या छटा येतात. मोराचा झळाळता निळा, हिरवा, मोरपंखी रंग त्याच्या शरीरावरील पिसांच्या अशाच प्रकारच्या सूक्ष्म रचनेमुळे तयार होतो. त्या सूक्ष्म रचनांवर प्रकाश किती, कुठल्या कोनात पडतो आणि कसा परावर्तित होतो, त्यानुसार हे रंग बदलते किंवा झळाळते दिसतात. पिवळा, लाल असे इतर रंग मात्र केरॉटेनोइड नावाच्या रंगद्रव्यापासून मिळतात. महत्त्वाची गोष्ट अशी की बहुतेक सर्व पक्ष्यांना ही रंगद्रव्ये त्यांच्या शरीरात तयार करता येत नाहीत. त्यांच्या खाण्यातून त्यांना ही रंगद्रव्ये मिळवावी लागतात. उदाहरणार्थ, रोहित पक्ष्यांचा सुंदर गुलाबी-केशरी रंग मोट्या प्रमाणावर कोळंबी खाऊन, त्यातील घटकांपासून मिळतो. मात्र याला अपवाद आहे पोपटांचा. पिसांच्या रंगांच्या उत्क्रांतीच्या संदर्भात पाहिले, तर पोपटांचा

गट पक्ष्यांच्या इतर गटांपेक्षा वेगळा आहे. कारण पोपट गटातील पक्ष्यांमध्ये रंगद्रव्य शरीरात तयार करण्याची क्षमता आहे. पोपटांच्या लोकप्रियतेमधील महत्त्वाचा घटक म्हणजे त्यांचे चित्ताकर्षक रंग! पोपटांच्या सगळ्या जातींमध्ये नर आणि मादी यांच्या रंगात आणि दिसण्यात फार फरक नसतो, पण वेगवेगळ्या जातींमध्ये आकार आणि रंग दोन्हीत खूप वैविध्य आहे.

पोपटांना फार दूरवर उडता येत नाही. ते थव्याने राहणारे पक्षी आहेत. पोपटांच्या अनेक जाती 30-40 वर्षे जगू शकतात. इतर प्राण्यांच्या, तसेच माणसांच्या आवाजाची नकल करण्याची क्षमता त्यांच्याकडे असते. पकडून पिंजऱ्यात ठेवले, तरी ते अनेक वर्षे जगतात. या त्यांच्या वैशिष्ट्यांमुळे पाळीव पक्षी म्हणून पोपटांना जगभर मागणी असते. वर्ष 2011 मध्ये केलेल्या गणनेनुसार सुमारे पाच कोटी, म्हणजे जगातले जवळजवळ निम्मे पोपट पाळीव अवस्थेतच आहेत.

112. पुढीलपैकी कोणत्या मूख्य कारणास्तव पोपट हे जगात सर्वात लोकप्रिय आहेत?

- (1) त्यांचा आकार आणि फार दूरवर उडता येत नसल्यामुळे.
- (2) शरीरातच रंगद्रव्ये तयार करता येण्याच्या क्षमतेमुळे.
- (3) पिंजऱ्यात सहज ठेवता येत असल्यामुळे.
- (4) त्यांचे वयोमान आणि माणसाच्या आवाजाची नकल करण्याची क्षमता.

113. रोहित पक्ष्यांच्या उदाहरणातून लेखकाने कोणती महत्त्वाची बाब निदर्शनास आणून दिली आहे?

- (1) चटकदार रंग मिळविण्यासाठी पक्षी स्थलांतर करतात
- (2) त्यांना खाद्य पदार्थातून रंगद्रव्ये मिळवावी लागतात
- (3) सर्व पक्ष्यांना एकसारखे रंग धारण करता येतात
- (4) रंगद्रव्ये तयार करण्यात प्रकाशाचे महत्त्व

114. 'अपवाद' शब्दाचा आशय व्यक्त करणारा पर्याय निवडा.

- (1) प्रगती किंवा कार्याला थांबवणारी गोष्ट
- (2) सर्वसाधारणपणे उपलब्ध होणारी गोष्ट
- (3) सामान्य नियमांच्या चौकटीत न बसणारी गोष्ट
- (4) एक प्रकारची उदास, निराशाजनक आणि निष्क्रिय मनःस्थिती

115. 'निम्मे पोपट'! अधोरेखित शब्दाच्या विशेषणाचा प्रकार कोणता?

- (1) आवृत्तिवाचक संख्याविशेषण
- (2) गुणविशेषण
- (3) सार्वनामिक विशेषण
- (4) अपूर्णाक वाचक गणना विशेषण

116. उताऱ्याप्रमाणे पोपट गटातील पक्ष्यांतील रंग तफावतीच्या संदर्भात कोणते विधान अचूक आहे?

- (1) वेगवेगळ्या जातींमध्ये आकार आणि रंग यांच्यात वैविध्य असते.
- (2) पोपटांच्या सर्व जातींमध्ये रंगसंगती सारखीच असते.
- (3) जे पोपट थव्यात राहतात त्यांचे रंग फार चित्ताकर्षक असतात.
- (4) नर आणि मादी पोपटांच्या रंगात फार फरक असतो.

117. उताऱ्यातून प्रमुख्याने कोणत्या बाबीवर चर्चा करण्यात आली आहे?

- (1) पोपट आणि इतर पक्ष्यांची बुद्धिमत्ता
- (2) पोपटांची पाळीव अवस्था
- (3) पक्ष्यांचे रंग यामागील जैविक आणि वैज्ञानिक कारणांचे स्पष्टीकरण
- (4) पक्ष्यांची चित्ताकर्षक रंगसंगती

118. मोरपिसांचे विविधरंग दिसण्यामागचे प्राथमिक कारण कोणते?

- (1) पिसांमधून वाऱ्याचे अपवर्तन
- (2) विशिष्ट कोनात प्रकाश परावर्तित करणाऱ्या पिसांच्या सूक्ष्म रचना
- (3) त्वचेची वैशिष्ट्यपूर्ण रचना
- (4) कॅरोटेनोईड रंग

119. पक्ष्यांचे खाद्य आणि त्यांच्या पिसांचे रंग यांच्यात कोणता संबंध दिसतो?

- (1) जे पक्षी कॅरोटेनोईड समृद्ध पदार्थ खातात त्यांच्या पिसांना पिवळा किंवा लाल रंग येतो.
- (2) फक्त कीटक आहारावर जगणारे पक्षी रंगीबेरंगी असतात.
- (3) खाद्य पदार्थ आणि पिसांचे रंग यांच्यात कोणताही संबंध नसतो.
- (4) जे पक्षी वैविध्यपूर्ण पदार्थ खातात त्यांची पिसे विविधरंगी असतात.

120. 'पोपटांना फार दूरवर उडता येत नाही'. वाक्यातील अधोरेखित शब्दाला कोणता व्याकरणिक घटक जोडला गेला आहे?

- (1) उभयान्वयी अव्यय
- (2) आत्मवाचक सर्वनाम
- (3) शब्दयोगी अव्यय
- (4) गुण विशेषण

परीक्षार्थींनी भाषा-II यासाठी पर्याय मराठी हा निवडला असेल, तरच त्यांनी भाग-V मधील (प्रश्न क्रमांक 121 ते 150) यांची उत्तरे द्यावीत.

Candidates should attempt the questions from **Part-V (Q. Nos. 121-150)**, if they have opted **MARATHI** as **Language-II** only.

PART—V / भाग—V
LANGUAGE—II / भाषा—II
Marathi / मराठी

महत्त्वपूर्ण : परीक्षार्थींनी **भाषा—II** यासाठी पर्याय **मराठी** हा निवडला असेल, तरच त्यांनी **भाग—V** मधील (प्रश्न क्रमांक **121-150**) यांची उत्तरे द्यावीत.

- 121.** 12-ते 18 महिन्यांच्या वयात मूल समजता येतील असं अनेक एकेक ध्वनी उच्चारतो. नेहमीच्या वस्तुंसाठी मूल ज्या एकेक संज्ञा (ध्वनी) उच्चारतो हा काळ म्हणजे...
- (1) टेलिग्राफिक भाषा (Telegraphic speech) (2) शब्द-वाक्य अवस्था (Holophrastic stage)
(3) बडबडणे (Babbling) (4) गुजबुजणे (Cooing)
- 122.** वाचन आणि लेखन कौशल्याच्या संदर्भात पुढील विधान वाचा.
A : वाचन करण्याच्या क्षमतेचा परिणाम लेखनाच्या क्षमतेवर होतो.
B : वाचन आणि लेखन या दोन्ही वेगवेगळ्या प्रक्रिया असून त्या स्वतंत्रपणे विकसित होतात अचूक पर्याय निवडा.
- (1) A बरोबर आहे आणि B चूक आहे (2) A आणि B दोन्ही चूक आहेत
(3) A चूक आहे आणि B बरोबर आहे (4) A आणि B दोन्ही बरोबर आहेत
- 123.** सर्व भाषांमध्ये काही समान गुण-धर्म असतात. त्यांना काय म्हणतात?
- (1) भाषा सार्वत्रिकता (Language Universals) (2) प्रयुक्ती (Register)
(3) बोली (Dialect) (4) द्वैभाषिकता (Diglossia)
- 124.** वर्गात भाषा विविधतेचा स्वीकार म्हणजे...
- (1) विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलता आणि कल्पकतेत ऱ्हास होतो ज्यामुळे त्यांचा आत्मविश्वास डळमळतो.
(2) याचा भाषा शिकण्यावर काहीही परिणाम होत नाही.
(3) विद्यार्थ्यांच्या सर्जनशीलता आणि कल्पकता यात वाढ होते आणि त्यांचा आत्मविश्वास वाढतो.
(4) भाषिक अस्खलितता प्राप्त करण्यात अडथळा.
- 125.** उदयोन्मुख साक्षरतेमध्ये छापिल साहित्याविषयी जागरूकता नसल्याचे वैशिष्ट्य असलेला पूढीलपैकी कोणता पर्याय आहे?
- (1) अक्षरे आणि शब्दातील फरक ओळखणे
(2) डावीकडून उजवीकडे आणि वरपासून तळापर्यंत वाचन केल्या जाते
(3) पूर्ण वाक्य वाचल्या जाते
(4) पुस्तकाची हाताळणी
- 126.** सुरुवातीच्या पातळीवर केलेल्या वाचनकौशल्याची फलनिष्पत्ती पुढे दिलेली आहे
- A. लहान उताऱ्याचे वाचन अगदी बरोबर आणि अस्खलीतपणे आवाजाच्या योग्य चढ उतारासह, योग्य तेथे विराम घेऊन आणि आवाजातील योग्य तो बदलासह केले जाते.
B. परिचित शब्द असलेल्या वाक्यांचे वाचन स्पष्टपणे केले जाते.
C. लहान उताऱ्याचे वाचन स्पष्टपणे, आवाजतील योग्य चढ उतारासह आणि योग्य तेथे विराम घेऊन केले जाते.
- विकासाच्या क्रमानुसार उपरोक्त मुद्यांची मांडणी करा
- (1) B, C, A (2) A, C, B
(3) C, A, B (4) A, B, C

127. पुढीलपैकी कोणता पर्याय हा 'विस्तृत श्रवणाचा' भाग नाही?

(1) मुख्य कल्पनेसाठी श्रवण करणे	(2) निष्कर्ष काढणे
(3) निश्चित तथ्य आणि माहितीसाठी श्रवण करणे	(4) ढोबळमानाने श्रवण करणे

128. वाचन कौशल्याचे मूल्यमापन करण्यासाठी पुढीलपैकी कोणती कृती केल्या जात नाही?

(1) बहुपर्यायी प्रश्न असलेल्या वाक्याचे वाचन करणे	(2) सूचक चिन्हात असलेल्या चित्रातून शब्द ओळखणे
(3) कथा कथन वर्गाचे शिक्षिके-कडून आयोजन करणे	(4) मोठ्याने वाचन करणे

129. पुढीलपैकी कोणते कथन योग्यपणे 'धावते मजकूर कथन' करणे स्पष्ट करते?

- (1) विद्यार्थी जोडीने कार्य करतात. मजकुराचा अर्ध्या भागात विभाजन केले जाते. एक विद्यार्थी त्याच्या सोबत्यासाठी वाचन करतो तेव्हा दुसरा सोबती लेखन करतो. दोघेही पूर्ण मजकुरासाठी कार्य करतात.
- (2) विद्यार्थी जोडीने कार्य करतात. एक विद्यार्थी धावत्या मजकुराचा अनुकरण करतो आणि सोबत्याला तो सांगतो. सोबती त्याचे लेखन करतो.
- (3) शिक्षक वर्गातील विद्यार्थ्यांना शब्द/वाक्याचे धावते मजकूर कथन करतात आणि विद्यार्थी त्याची नोंद घेतात.
- (4) विद्यार्थी मजकुराचे विविध भाग ऐकतात किंवा वाचतात, त्यानंतर दिलेली कृतीपूर्ण करण्यासाठी माहितीचे एकमेकांसोबत आदान-प्रदान करतात

130. 'लहान मूल भाषा ग्रहण करण्याची नैसर्गिक क्षमता घेऊन जन्माला येतं.' भाषा ग्रहण करण्याच्या या कल्पनेला पुढीलपैकी कशाचे समर्थन आहे?

(1) बौद्धिकतावादी (Cognitivist)	(2) सामाजिक संबंधवादी (Social interactionist)
(3) वर्तणूकवादी (Behaviourist)	(4) देशीवादी (Nativist)

131. प्रक्रिया लेखनपद्धतीमध्ये, लेखन प्रक्रियेतील ठळक घटक लेखक औपचारिकपणे त्याचे काम म्हणून मोठ्या श्रोतावर्गापुढे सादर करतो. त्याला पुढीलपैकी काय म्हणता येईल?

(1) प्रकाशन (Publication)	(2) संपादन (Editing)
(3) उजळणी (Revising)	(4) प्रारूपलेखन (Drafting)

132. मजकुरातील कठीण शब्दाची हाताळणी करण्यासाठी, भाषा शिक्षक अशा शब्दांना मातृभाषेत भाषांतरित करतात आणि नंतर ते शब्द विद्यार्थ्यांना पाठ करायला सांगतात. यासाठी वापरलेल्या पद्धतीला पुढीलपैकी काय म्हणतात?

- (1) प्रत्यक्ष पद्धती (Direct method)
- (2) संरचना पद्धती (Structural approach)
- (3) संभाषणात्मक पद्धती (Communicative approach)
- (4) व्याकरण भाषांतर पद्धती (Grammar translation method)

133. विद्यार्थी एखादे काम मदतीशिवाय करतात किंवा तेच काम ते वरिष्ठांच्या मदतीने अथवा आपल्या सवंगड्यांच्या मदतीने करतात. या दोहोंमधील अवकाश म्हणजे...

- (1) सान्निध्य विकासाचा प्रांत (Zone of proximal Development)
- (2) यशाचा प्रांत (Zone of achievement)
- (3) दुरस्थ अध्ययन (Distance learning)
- (4) परिपक्वतेची पातळी (Level of maturity)

134. मेंदूमध्ये झालेल्या क्षतीमुळे होणारी भाषिक अक्षमता ज्यात भाषिक रूपांना समजणे किंवा त्यांचा उच्चार करण्यास अडचण येते. ते म्हणजे...

(1) डिसलेक्सिया (Dyslexia)	(2) डिसकेल्कुलिया (Dyscalculia)
(3) डिसार्थ्रिया (Dysarthria)	(4) अफासिया (Aphasia)

135. भाषा एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे जाते. या प्रक्रियेला काय म्हणता येईल?

(1) उत्पादकता	(2) स्वच्छंदता
(3) विस्थापन	(4) सांस्कृतिक परिवाहन

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक **136** ते **142** यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

अमेरिकेमध्ये उपलब्ध असलेल्या इंटरनेटच्या सरासरी वेगापेक्षा तब्बल 40 लाख पट जास्त वेगाचं इंटरनेट प्रायोगिक तत्त्वावर जपानमध्ये उपलब्ध झाल्याच्या बातमीने अलीकडे मोठी खळबळ माजवली आहे. प्रतिसेकंद तब्बल 1,25,000 गिगाबाइट्स अशा अभूतपूर्व वेगाने तब्बल 1802 किलोमीटर इतक्या अंतरापर्यंत माहिती पाठवून या तंत्रज्ञानाद्वारे इंटरनेटच्या वेगामध्ये अशक्यप्राय वाटेल अशी क्रांती घडल्याचा दावा केला गेला आहे. या निमित्ताने मुळात इंटरनेटचा वेग कशामुळे वाढू शकतो आणि आजवर त्यामध्ये काय घडामोडी घडलेल्या आहेत, याचा आढावा घेणं रंजक ठरेल.

संगणकामध्ये माहिती साठवण्यासाठी 'बिट' आणि 'बाइट' अशा दोन शब्दांचा वापर केला जातो. तसंच संगणकामध्ये माहिती साठवण्यासाठी फक्त शून्य आणि एक या दोनच अंकांचा वापर केला जातो. माहिती साठवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्रत्येक शून्य किंवा एक या अंकालाच बिट म्हणतात. बिट म्हणजे 'बायनरी डिजिट', म्हणजेच 0 किंवा 1. अशा आठ बिट्सच्या समूहाला बाइट असं म्हटलं जातं. यामुळेच माहिती एकीकडून दुसरीकडे पाठवण्यासाठी अशाच प्रकारच्या संज्ञा वापरल्या जातात. उदाहरणार्थ, समजा, एका संगणकामधून दुसऱ्या संगणकाकडे आपण एक फाइल पाठवली. या फाइलमधली माहिती किती वेगाने एकीकडून दुसरीकडे गेली, हे मोजण्यासाठी 'बिट्स पर सेकंद' (बीपीएस) हे एकक वापरलं जातं. आता समजा, एका सेकंदात अशी 1024 बिट्स एका संगणकाकडून दुसऱ्या संगणकाकडे गेली, तर हा वेग प्रतिसेकंद 1024 बिट्स म्हणजेच एक किलोबिट असा झाला. आपल्या दैनंदिन व्यवहारांमध्ये एक किलो म्हणजे 1000 असा हिशेब असतो. संगणकांच्या जगात मात्र द्विमान पद्धती वापरात असल्याने, त्यानुसारचा एक किलो म्हणजे 1024 असा हिशेब केला जातो. त्या पुढच्या एककांना मेगाबिट, गिगाबिट अशा संज्ञा वापरल्या जातात. अर्थातच मेगाबिट हे किलोबिटपेक्षा जास्त वेगवान, तर गिगाबिट हे मेगाबिटपेक्षा जास्त वेगवान असा हिशेब असतो. उदाहरणार्थ, 1 मेगाबिटमध्ये म्हणजे 10 लाखांहून जास्त बिट्स असतात. हाच वेग आपलं इंटरनेट किती वेगवान आहे, हेसुद्धा ठरवतो. पण याची सुरुवात नेमकी कशी झाली?

इंटरनेटवरची माहिती वाहून नेण्यासाठी पूर्वीच्या काळी, आपण ज्याला आता 'लँडलाइन' दुरध्वनीची व्यवस्था म्हणतो, अशा रचनेचाच वापर केला जात असे. याचं कारण म्हणजे दुरध्वनीची यंत्रणा अनेक दशकांपासून अस्तित्वात होती आणि याच यंत्रणेचा वापर इंटरनेटवरची माहिती वाहून नेण्यासाठी केला जावा, अशी सुपीक कल्पना तंत्रज्ञांच्या मनात आली. तांत्रिक भाषेत सांगायचं, तर माणसाचा आवाज एकीकडून दुसरीकडे नेण्यासाठी हे तंत्रज्ञान उभं करण्यात आलेलं होतं; आता मात्र संगणकांवरची माहिती म्हणजेच डेटा एकीकडून दुसरीकडे नेण्यासाठी त्याचा वापर व्हायला लागला. हा वेग काही प्रति सेकंदाला काही किलोबिट्स म्हणजे केबीपीएस इतका असे. जास्तीत जास्त 64 किलोबिट्स प्रतिसेकंद इतक्या वेगाने त्या वेळी इंटरनेट चालू शकायचं.

136. पुढीलपैकी कोणते नाम एकवचन आणि अनेकवचन या दोन्ही अवस्थेत एकसारखेच राहते?

(1) आवाज	(2) नदी
(3) फाईल	(4) माणूस

137. जपानमध्ये विकसित झालेल्या नवीन इंटरनेट तंत्रज्ञानाचे वैशिष्ट्य कोणते?

(1) ते डिजिटल फाइल्सचा आकार कमी करते	(2) ते 1802 किलोमीटर लांबपर्यंत माहिती पाठवू शकते
(3) ते थेट उपग्रहाशी जोडले जाते	(4) ते ध्वनिलहरी वापरून डेटा प्रसारित करते

138. 'इंटरनेटच्या सरासरी वेगापेक्षा तब्बल 40 लाख पट जास्त वेगाचं इंटरनेट.' वाक्यातील अधोरेखित शब्दाची जात शोधा.

(1) उभयान्वयी अव्यय	(2) क्रियाविशेषण अव्यय
(3) विकल्पबोधक अव्यय	(4) शब्दयोगी अव्यय

139. लँडलाईन दूरध्वनी व्यवस्था असताना इंटरनेटचा जास्तीत जास्त वेग किती असे?

(1) 1 मेगाबिट दर सेकंद	(2) 1024 बिट्स दर सेकंद
(3) 64 किलोबिट्स दर सेकंद	(4) 128 किलोबिट्स दर सेकंद

140. 'आढावा' शब्दाचा नेमका अर्थ कोणता?

(1) मिजासखोरी किंवा डौल	(2) घटना किंवा त्याच्या परिणामांची स्थूलमानाने माहिती
(3) एखाद्या क्रियेची प्रतिक्रिया	(4) सातव्या नंतर येणारा संख्याक्रम

141. माहिती पाठविण्याचा (कमी ते अधिक) वेग दाखविणारा योग्य पर्याय निवडा.

(1) मेगाबिट—किलोबिट—गिगाबिट	(2) गिगाबिट—किलोबिट—मेगाबिट
(3) बिट—किलोबिट—बाईट	(4) किलोबिट—मेगाबिट—गिगाबिट

142. पूर्वीच्या काळी इंटरनेटवर माहिती वाहून नेण्यासाठी कोणती यंत्रणा अमलात होती?

(1) लँडलाईन दूरध्वनी यंत्रणा	(2) ऑप्टिक फायबर यंत्रणा
(3) रेडियो तरंग यंत्रणा	(4) उपग्रह आधारित यंत्रणा

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक **143** ते **150** यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

'जीवो जीवस्य जीवनम्' हा पृथ्वीवरचा नियम आहे. तद्वतच कोणीतरी भक्ष्य असती, तर कोणी त्याचा भक्षक असतो. ही भक्ष्य-भक्षकांची नाती अन्नसाखळी आणि अन्नजाळी निर्माण करत असतात. कोणत्याही परिसंस्थेत संतुलन राहण्यासाठी या अन्नसाखळ्या मदत करत असतात. पण आपला जीव वाचवण्यासाठी हे भक्ष्य प्राणी अनेकविध उपाय योजत असतात, तर भक्षकदेखील भक्ष्याला न कळता त्यावर घाला घालण्यासाठी आपले नियोजन करत असतात. आपापल्या परिसरात मिसळून जाण्यासाठी प्राणी अनेक प्रकारची अनुकूलने दाखवत असतात. त्यात शरीराचा रंग, गंध, आकार, स्वरूप, त्यांची चाल अशा मुद्यांचा अनेक अंतर्भाव होतो.

या सर्वात सामान्यतः केला जाणारा उपाय म्हणजे स्वतःची रंगसंगती निसर्गात बेमालूमपणे मिसळणे, जेणेकरून आपल्या भक्षकाच्या नजरेस न पडणे. तसेच भक्ष्याला कळणार नाही अशा पद्धतीने भक्षकदेखील लपालपी करतात. निसर्गात रंगांची रेलचेल वनस्पतींत खूपच जास्त दिसते, पण प्राणिजगतातदेखील विविध रंगद्रव्ये, त्यांचे प्रमाण, प्रसार आणि संगती यावरून त्यांचा रंग ठरतो. काही जलचर आणि पक्षी, या वर्गात निसर्गाने मुक्त हस्ते रंगांची उधळण केली आहे. उदाहरणच द्यायचे झाले, तर आपला राष्ट्रीय पक्षी मोर. मोर-नरामध्ये खूप तऱ्हेतऱ्हेचे रंग दिसतात. लांडोर त्या मानाने रंगहीन असते. पक्षिजगतात नर हे जास्त प्रमाणात रंगीत पिसान्याचे असतात. मूलतः प्रणयाराधनाच्या वेळा मादीचे लक्ष वेधून घेण्यासाठी ही रंगाची उधळण दिसते. त्याउलट पिढे मात्र फिकट रंगाची दिसतात, कारण त्यांच्याकडे कोणाचे लक्ष जाऊ नये.

सरीसृप वर्गात अनेक प्रकारचे साप, सरडे असे भूचर प्राणी वेगळ्या पद्धतीने आपल्या रंगाचा वापर करतात. साप जितका विषारी, तितका तो स्वतःच्या विषारीपणाची जणू जाहिरातच करतो. डौलदार फणा, त्यावरचा दहाचा आकडा. रंगाने पिवळाधम्मक असा नाग आपले अस्तित्व इतर जगाला दाखवून देण्यासाठीच सावकाश सरपटत जातो आणि आपल्या फण्याचेदेखील प्रदर्शन करतो. असे प्राणी जे त्यांच्या भडक रंगाचे प्रदर्शन करतात, ते धोक्याची सूचना देत असल्याने अशा रंगसंगतीला इंग्लिशमध्ये 'वॉर्निंग कलरेशन' असे म्हणतात.

स्वतः विषारी असणारे प्राणी त्यांच्या रंगाद्वारे अशी जाहिरात करून जणू काही 'आमच्यापासून दूर राहा' असे इतरांना बजावत असतात. त्याउलट दुबळे प्राणी निसर्गात लपून जाण्यासाठी 'कॅमोफ्लॅज किंवा क्रिप्टिक कलरेशन' दर्शवतात. कॅमोफ्लॅज म्हणजेच छद्मावरण! हे भक्षकापासून वाचण्यासाठी उपयुक्त ठरते. शिवाय भक्ष्याला पत्ता न लागू देता त्याला सहज टिपण्यासाठीदेखील काही भक्षक असे छद्मावरण वापरतात. कमीलियन सरडा या बाबतीत सर्वश्रुत आहे. उत्क्रांतीच्या प्रदीर्घ प्रवासात या रंगसंगतीला महत्त्व आहे. डार्विनच्या नैसर्गिक निवडीच्या सिद्धान्तानुसार जी जाती, प्रजाती आपल्या परिसराशी अनुकूलित होते, ती या जगण्याच्या रेट्यात यशस्वी होते. जी प्रजाती आपले वंशसातत्य टिकवू शकते, ती उत्क्रांत होते.

143. 'साप सावकाश सरपटत जातो.' वाक्यात अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा

(1) उभयान्वयी अव्यय	(2) क्रियाविशेषण अव्यय
(3) कालवाचक विशेषण	(4) शब्दयोगी अव्यय

144. डार्विनच्या सिद्धान्तानुसार कोणती प्रजाती यशस्वी होते?

(1) ज्यांचे रंग चटकदार असतात	(2) जी मोठ्या समूहात असते
(3) जी सुरक्षित ठिकाणी जाऊन राहते	(4) जी आपल्या परिसराशी जुळवून घेते.

145. परिसंस्थेत संतुलन राखण्यास भक्ष्य-भक्षक संबंध कशाप्रकारे मदत करतो?

(1) त्यामुळे नैसर्गिकरित्या प्रजातींची संख्या नियंत्रणात येते.	(2) त्यामुळे दुर्बल प्रजाती नामशेष होतात.
(3) त्यामुळे छद्मावरण तयार होते.	(4) त्यामुळे विषारी वनस्पतींमध्ये वाढ होते.

146. 'अतिशयता' या अर्थाचा कोणता शब्द उतान्यात आला आहे?

(1) छद्मावरण	(2) रेलचेल
(3) नियोजन	(4) डौलदार

147. 'जीवो जीवस्य जीवनम्' याचा नेमका अन्वयार्थ काय आहे?

(1) प्राणी वनस्पतींवर अवलंबून असतात.
(2) एक जीव जगण्यासाठी दुसऱ्या जिवावर अवलंबून असतो
(3) वंशसातत्य सदैव टिकून राहते
(4) जीवसृष्टीत प्रत्येक घटक स्वायत्त आहे.

148. 'वॉर्निंग कलरेशन' म्हणजे काय?

(1) रंगांच्या माध्यमातून धोक्याची सूचना देणे	(2) स्वतःला इतरांच्या रंगात मिसळून घेणे
(3) पिढ्यांची फिकट रंगसंगती	(4) भक्षकापासून स्वतःला वाचवणे

149. कोणत्याप्रकारचे प्राणी 'कॅमोफ्लॅज किंवा क्रिप्टिक कलरेशन' आत्मसात करतात?

(1) भक्षक पक्षी	(2) दुर्बल प्राणी
(3) सरपटणारे प्राणी	(4) विषारी प्राणी

150. नर पक्षी हा मादीच्या तुलनेत अधिक रंगीबेरंगी असण्याचे प्राथमिक कारण कोणते?

(1) भक्षकापासून वाचता यावे म्हणून
(2) आमच्यापासून लांब राहा, हे सुचविण्यासाठी
(3) मादीचे लक्ष वेधता यावे म्हणून
(4) भक्षकाला चकवता यावे म्हणून

SPACE FOR ROUGH WORK

Prepp
Your Personal Exam Guide

***

खालील सूचना काळजीपूर्वक वाचा :

1. वेगवेगळ्या प्रश्नांची उत्तरे देण्यासाठी प्रश्नपत्रिकेत योग्य ठिकाणी सूचना देण्यात आल्या आहेत. प्रश्नांची उत्तरे देण्याअगोदर त्या सूचना काळजीपूर्वक वाचा.
2. प्रत्येक प्रश्नासाठी दिलेल्या चार पर्यायांपैकी बरोबर उत्तरासाठी OMR उत्तर-पत्रिकेच्या बाजू-2 वर केवळ एकच वर्तुळ काळे किंवा निळे बॉलपॉइन्ट पेन ने संपूर्ण भरा. एकदा उत्तराचे वर्तुळ भरल्यावर ते बदलता येणार नाही.
3. परीक्षार्थींनी उत्तर-पत्रिकेला कोठेही घडी पडणार नाही किंवा त्यावर कुठलीही असंबद्ध खूण केली जाणार नाही याची काळजी घ्यावी. परीक्षार्थींनी आपला अनुक्रमांक उत्तर-पत्रिकेत नेमून दिलेल्या जागेव्यतिरिक्त अन्यत्र लिहू नये.
4. चाचणी-पुस्तिका आणि उत्तर-पत्रिका काळजीपूर्वक हाताळा. कारण कोणत्याही परिस्थितीत (चाचणी-पुस्तिकेचा कोड अथवा क्रमांक आणि उत्तर-पत्रिकेचा कोड अथवा क्रमांक यांमधील विसंगती वगळता) दुसरा संच पुरविला जाणार नाही.
5. चाचणी-पुस्तिका/उत्तर-पत्रिका यांवर दिलेले कोड आणि क्रमांक परीक्षार्थींनी उपस्थिती पृष्ठावर बरोबर लिहावा.
6. OMR उत्तर-पत्रिकेतील माहितीचे वाचन संगणकाच्या मदतीने केले जाते. त्यामुळे कोणतीही माहिती अपुरी किंवा प्रवेशपत्रकातील माहितीपेक्षा वेगळी देऊ नये.
7. परीक्षार्थींना कोणतीही पाठ्यपुस्तकाची सामग्री, मुद्रित अथवा लिखित, कागदाचे तुकडे, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण अथवा प्रवेशपत्रव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही सामग्री परीक्षेच्या सभा गृहात/खोली मध्ये आणण्याची परवानगी नाही.
8. मोबाइल फोन, तार-रहित संभाषण यंत्र, (बंद केलेल्या अवस्थेतही) किंवा इतर निषिद्ध वस्तू परीक्षाकेन्द्रात आणू नये. तसे केल्याचे आढळल्यास त्याला 'अनफेअर मीन्स' गृहीत धरले जाईल आणि त्यावर परीक्षा निरस्त करणे या सकट इतर कार्यवाही करण्यात येईल.
9. प्रत्येक परीक्षार्थीने त्याचे/तिचे प्रवेशपत्र पर्यवेक्षकांनी मागितल्यावर त्यांना दाखवली पाहिजे.
10. पर्यवेक्षक अथवा अधीक्षक यांच्या खास परवानगीशिवाय कोणत्याही परीक्षार्थीला आपली जागा सोडता येणार नाही.
11. कामावर असलेल्या पर्यवेक्षकांकडे उत्तर-पत्रिका दिल्याखेरीज आणि उपस्थिती पृष्ठावर दोनदा सही केल्या खेरीज परीक्षार्थींनी परीक्षागृह सोडू नये. ज्या परीक्षार्थींनी उपस्थिती पृष्ठावर दुसऱ्यांदा सही केलेली नसेल त्यांची उत्तर-पत्रिका पर्यवेक्षकांकडे दिली गेलेली नाही, असे समजले जाईल आणि ती बाब अनुचित साधनाची बाब मानली जाईल.
12. इलेक्ट्रॉनिक/हस्तसंचालित गणितयंत्र (Calculator) चा उपयोग निषिद्ध आहे.
13. परीक्षागृहातील वर्तणुकीबाबत परीक्षार्थींना बोर्डाच्या नियमांचे पालन करावे लागेल. अनुचित साधनाच्या सर्व बाबींचा निर्णय बोर्डाच्या नियमांनुसार केला जाईल.
14. चाचणी-पुस्तिका आणि उत्तर-पत्रिका यांचा कोणताही भाग कोणत्याही परिस्थितीत सुटा करू नये.
15. चाचणी पूर्ण झाल्यानंतर परीक्षार्थींनी उत्तर-पत्रिका परीक्षागृहातील पर्यवेक्षकांकडे दिली पाहिजे. चाचणी-पुस्तिका परीक्षार्थी आपल्याबरोबर घेऊन जाऊ शकतात.

निम्नलिखित निर्देशों को ध्यान से पढ़ें :

1. जिस प्रकार से विभिन्न प्रश्नों के उत्तर दिए जाने हैं उसका वर्णन परीक्षा पुस्तिका में किया गया है, जिसे आप प्रश्नों का उत्तर देने से पहले ध्यान से पढ़ लें।
2. प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से सही उत्तर के लिए OMR उत्तर-पत्र के पृष्ठ-2 पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह नीले/काले बॉलपाइंट पेन से भरें। एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है।
3. परीक्षार्थी सुनिश्चित करें कि इस उत्तर-पत्र को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ। परीक्षार्थी अपना अनुक्रमांक उत्तर-पत्र में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें।
4. परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर-पत्र का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में (केवल परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर-पत्र के कोड या संख्या में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर) दूसरी परीक्षा पुस्तिका उपलब्ध नहीं करायी जाएगी।
5. परीक्षा पुस्तिका/उत्तर-पत्र में दिए गए परीक्षा पुस्तिका कोड व संख्या को परीक्षार्थी सही तरीके से उपस्थिति-पत्र में लिखें।
6. OMR उत्तर-पत्र में कोडित जानकारी को एक मशीन पढ़ेगी। इसलिए कोई भी सूचना अधूरी न छोड़ें और यह प्रवेश-पत्र में दी गई सूचना से भिन्न नहीं होनी चाहिए।
7. परीक्षार्थी द्वारा परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश-पत्र के सिवाय किसी प्रकार की पाठ्य-सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित, कागज की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है।
8. मोबाइल फोन, बेतार संचार युक्तियाँ (स्विच ऑफ अवस्था में भी) और अन्य प्रतिबंधित वस्तुएँ परीक्षा हॉल/कक्ष में नहीं लाई जानी चाहिए। इस सूचना का पालन न होने पर इसे परीक्षा में अनुचित साधनों का प्रयोग माना जाएगा और परीक्षार्थी के विरुद्ध कार्यवाही की जाएगी, परीक्षा रद्द करने सहित।
9. पूछे जाने पर प्रत्येक परीक्षार्थी, निरीक्षक को अपना प्रवेश-पत्र दिखाएँ।
10. केन्द्र अधीक्षक या निरीक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई परीक्षार्थी अपना स्थान न छोड़ें।
11. कार्यरत निरीक्षक को अपना उत्तर-पत्र दिए बिना एवं उपस्थिति-पत्र पर दुबारा हस्ताक्षर किए बिना परीक्षार्थी परीक्षा हॉल/कक्ष नहीं छोड़ेंगे। यदि किसी परीक्षार्थी ने दूसरी बार उपस्थिति-पत्र पर हस्ताक्षर नहीं किए, तो यह माना जाएगा कि उसने उत्तर-पत्र नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा। परीक्षार्थी अपने बाएँ हाथ के अँगूठे का निशान उपस्थिति-पत्र में दिए गए स्थान पर अवश्य लगाएँ।
12. इलेक्ट्रॉनिक/हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है।
13. परीक्षा हॉल/कक्ष में आचरण के लिए परीक्षार्थी परीक्षण संस्था के सभी नियमों एवं विनियमों द्वारा नियमित हैं। अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला परीक्षण संस्था के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा।
14. किसी हालत में परीक्षा पुस्तिका और उत्तर-पत्र का कोई भाग अलग न करें।
15. परीक्षा सम्पन्न होने पर, परीक्षार्थी हॉल/कक्ष छोड़ने से पूर्व उत्तर-पत्र निरीक्षक को अवश्य सौंप दें। परीक्षार्थी अपने साथ इस परीक्षा पुस्तिका को ले जा सकते हैं।

READ THE FOLLOWING INSTRUCTIONS CAREFULLY :

1. The manner in which the different questions are to be answered has been explained in the Test Booklet which you should read carefully before actually answering the questions.
2. Out of the four alternatives for each question, only one circle for the correct answer is to be darkened completely with **Blue/Black Ballpoint Pen** on **Side-2** of the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not liable to be changed.
3. The candidates should ensure that the Answer Sheet is not folded. Do not make any stray marks on the Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the Answer Sheet.
4. Handle the Test Booklet and Answer Sheet with care, as under no circumstances (except for discrepancy in Test Booklet Code or Number and Answer Sheet Code or Number), another set will be provided.
5. The candidates will write the correct Test Booklet Code and Number as given in the Test Booklet/Answer Sheet in the Attendance Sheet.
6. A machine will read the coded information in the OMR Answer Sheet. Hence, no information should be left incomplete and it should not be different from the information given in the Admit Card.
7. Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card inside the Examination Hall/Room.
8. Mobile phones, wireless communication devices (even in switched off mode) and the other banned items should not be brought in the Examination Hall/Room. Failing to comply with this instruction, it will be considered as using unfair means in the examination and action will be taken against the candidate including cancellation of examination.
9. Each candidate must show on demand his/her Admit Card to the Invigilator.
10. No candidate, without special permission of the Centre Superintendent or Invigilator, should leave his/her seat.
11. The candidates should not leave the Examination Hall/Room without handing over their Answer Sheet to the Invigilator on duty and sign the Attendance Sheet twice. Cases where a candidate has not signed the Attendance Sheet second time will be deemed not to have handed over the Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. **The candidates are also required to put their left hand THUMB impression in the space provided in the Attendance Sheet.**
12. Use of Electronic/Manual Calculator is prohibited.
13. The candidates are governed by all Rules and Regulations of the Examining Body with regard to their conduct in the Examination Hall/Room. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Examining Body.
14. No part of the Test Booklet and Answer Sheet shall be detached under any circumstances.
15. **On completion of the test, before leaving the Hall/Room, the candidate must hand over the Answer Sheet to the Invigilator in the Hall/Room. The candidates are allowed to take away this Test Booklet with them.**